

GNU MANIFEST

GNU Manifest (koji se navodi u nastavku) napisao je [Richard Stallman](#) pri pokretanju GNU projekta, kako bi od javnosti zatražio sudjelovanje i potporu. Tijekom prvih nekoliko godina tekst je doradivan u manjoj mjeri kako bi ostao aktualan, no sada se čini kako je najbolje ostaviti ga neizmijenjenog, onakvog kakvog ga je većina ljudi pročitala.

Od tog vremena, suočavali smo se s mnogim krivim shvaćanjima nekih dijelova GNU Manifesta koja su se mogla izbjeći da je tekst bio drugačije sročeno. Bilješke dodane 1993. pojašnjavaju ove stvari.

Najnovije informacije o dostupnom GNU softveru možete pronaći na našem [web serveru](#), preciznije na našem [popisu softvera](#). Za informacije o tome kako i sami možete pridonijeti GNU projektu, pogledajte web stranicu <http://www.gnu.org/help>.

Što je GNU? GNU Nije Unix!

GNU, čiji naziv dolazi od kratice za "Gnu's Not Unix" ("Gnu Nije Unix"), predstavlja potpun softverski sustav kompatibilan s Unixom na kojemu upravo radim. Namjeravam ga učiniti dostupnim svima koji ga žele koristiti.

[1] U ovom poslu pomaže mi još nekoliko volontera. Donacije vremena, novca, programa i računalne opreme veoma su dobrodošle.

Zasad imamo uređivač teksta (editor) Emacs sa Lispom pomoću kojega se pišu naredbe za editiranje, debugger na razini izvornog koda, parser generator kompatibilan s yacc-om, linker i oko 35 pomoćnih programa. Ljuska (shell, interpreter naredbi) je skoro gotova. Novi prenosivi optimizirajući C kompajler je kompajlirao samog sebe i vjerojatno će biti spreman za upotrebu već ove godine. Osnovni kernel postoji no potrebno je još znatno proširiti njegove mogućnosti da bi se mogao emulirati Unix. Kada kernel i kompajler budu gotovi, GNU će biti sustav prikladan za razvoj softvera. Koristit ćemo TeX kao sistem za obradu i formatiranje teksta, ali radimo i na nroff-u. Koristit ćemo slobodni, prenosivi X-Windows sustav. Uz to ćemo dodati prenosivi Common Lisp, igru Empire, tablični kalkulator i stotine drugih stvari, te online dokumentaciju. Nadamo se da ćemo u konačnici u GNU sustav uspjati uključiti sve komponente koje su uobičajene na Unixima, a kasnije možda i više od toga.

GNU će moći pokretati Unix programe, no neće biti identičan Unixu. Napraviti ćemo sva poboljšanja koja smatramo korisnima, u skladu s našim iskustvom stečenim u radu na drugim operativnim sustavima. Konkretno, namjeravamo uvesti dulja imena datoteka, oznake verzija datoteka, siguran datotečni sustav, podršku za prikaz neovisan o terminalu, a jednom možda i sustav prozora (window system) baziran na Lispu kroz koji će se izvršavanje više Lisp programa i običnih Unix programa moći istovremeno prikazivati ekranu. I C i Lisp bit će dostupni kao sistemski programski jezici. Nastojat ćemo da sustav podržava slijedeće protokole za komunikaciju - UUCP, MIT Chaosnet i Internet.

GNU je inicijalno bio namjenjen ponajviše strojevima u klasi 68000/16000 s virtualnom memorijom, jer su to računala na kojima ga je najjednostavnije natjerati da radi. Dodatni trud potreban da se GNU sustav pokrene i na drugim (manjim) računalima prepustit ćemo onima koji su za to zainteresirani.

Da izbjegnemo zbrku, molimo da izgovorite slovo 'G' u riječi 'GNU' kada spominjete ime ovog projekta.

Naime, u engleskom se riječ 'gnu' (životinja) izgovara kao i 'new' (novo).

Što me potaklo da napišem GNU?

Smatram da treba poštovati zlatno pravilo koje glasi - Ako mi se neki program sviđa, onda ga moram učiniti dostupnim svima onima kojima bi se on također mogao svidjeti. Prodavači softvera žele napraviti razdor među korisnicima i podrediti ih svojim interesima, što se očituje u njihovom zahtjevu da korisnik zadrži program samo za sebe, tj. da ga ne prosljeđuje drugima. Ne pristajem na ovakvo kršenje principa solidarnosti s drugim korisnicima. Ne mogu čiste savjesti potpisati ugovor o zabrani iznošenja u javnost detalja svoga programa, odnosno softverski licencni ugovor. Godinama sam se, tijekom svog rada u Laboratoriju za umjetnu inteligenciju (Artificial Intelligence Lab), pokušavao oduprijeti takvim tendencijama, no u jednom trenutku otišli su predaleko. Nisam mogao ostati u ustanovi u kojoj se takve stvari rade protiv moje volje.

Da bih mogao nastaviti služiti se računalima, tako da to bude legalno i da pritom ostanem čiste savjesti, odlučio

sam na jednom mjestu sakupiti sav slobodni softver potreban za normalan rad i tako eliminirati potrebu za korištenjem softvera koji nije slobodan. Napustio sam Laboratorij kako me MIT legalno ne bi mogao sprečavati u slobodnom radu na GNU sustavu.

Zašto će GNU biti kompatibilan s Unixom?

Unix, po meni, nije idealan sustav, no nije niti jako loš. Osnovne osobine Unixa čine se dobrima i mislim da se ono što Unixu nedostaje može dodati bez da se naruše njegove dobre strane. K tomu, sustav kompatibilan s Unixom lako će prihvatiti ljudi koji su u Unix već upućeni.

Na koji će način GNU biti dostupan?

GNU nije u javnom vlasništvu. Svakome će biti dozvoljeno mijenjati i distribuirati GNU, ali nikome neće biti dozvoljeno da ograniči njegovu daljnju distribuciju. Da tako kažemo, vlasničke (proprietary) izmjene neće biti dozvoljene. Želimo osigurati da sve inačice GNU-a ostanu slobodne.

Zašto mnogo drugih programera želi pomoći?

Pronašao sam mnogo programera koji su oduševljeni idejama GNU-a i koji žele pomoći. Mnogi programeri su nezadovoljni komercijalizacijom sistemskog softvera. To im doduše omogućava da zarade više novca, no istovremeno predstavlja izvor konflikata s drugim programerima. Osnovu za prijateljstvo među programerima čini slobodna razmjena programa i zbog toga današnji tržišni način rada zapravo zabranjuje programerima da se prema svojim kolegama odnose kao prema svojim prijateljima. Korisnik softvera tako se stavlja pred izbor između prijateljstva prema drugim korisnicima i poštovanja zakona. Prirodno, mnogi odlučuju da je prijateljstvo bitnije. Ali oni koji vjeruju u zakon, obično osjećaju težinu izbora. Postaju cinični i misle da je programiranje samo način zarade.

Rad na GNU-u tj. njegovo korištenje, umjesto korištenja vlasničkih programa, omogućava nam pošten odnos prema svim ostalim korisnicima softvera uz istovremeno poštivanje zakona. Uz to, GNU služi kao primjer, kao inspiracija za sve one koji u slobodnoj razmjeni softverskih dobara vide jedinu mogućnost za svoj normalan rad. Tako se stvara osjećaj harmonije u zajednici programera koju koncepcija vlasništva nad softverom narušava. Za približno polovicu programera s kojima sam razgovarao, ovo je presudna činjenica, koja se ne može platiti novcem.

Kako i vi možete pomoći?

Potrebni su nam proizvođači računala koji bi donirali računala i novac. Tražimo pojedince za donacije programa i rada.

Jedna od posljedica vaše donacije računala jest to da će GNU na njima proraditi u neko skorije vrijeme. Računala trebaju biti potpuni sustavi spremni za rad, odobreni za upotrebu u naseljenim područjima, kojima nije potrebno neko sofisticirano hlađenje ili napajanje.

Shvatio sam da su mnogi programeri spremni utrošiti svoje slobodno vrijeme za rad na GNU-u. U većini projekata, takav bi povremeni, distribuirani rad bilo vrlo teško koordinirati - nezavisno pisani dijelovi koda ne bi radili zajedno. No na konkretnom poslu izrade zamjene za Unix, ovaj problem ne postoji. Potpun Unix sustav sadrži stotine pomoćnih programa, od kojih je svaki zasebno dokumentiran. Specifikacije sučelja su uglavnom fiksne radi zahtjeva za kompatibilnošću Unix sustava. Ako svaki suradnik napiše kompatibilnu zamjenu za jedan Unix alat i ako ga natjera da radi onako kako radi originalni alat na Unix sustavu, tada će svi ovi alati raditi kako treba i kad ih se složi zajedno. Čak i ako Murphy stvori nekoliko neočekivanih problema, povezivanje ovih komponenti bit će jednostavna zadaća. (Razvoj kernela će zahtijevati puno bolju komunikaciju i na njemu će morati raditi manja, dobro povezana grupa.)

Ako dobijemo novčane donacije, možda ćemo moći zaposliti nekoliko ljudi na puno ili djelomično radno vrijeme. Plaća neće biti visoka po programerskim standardima, no računamo na ljude kojima je duh zajedništva jednako važan kao i zarada. Ovo smatram načinom da se svim zainteresiranima omogući da posvete svu svoju energiju radu na GNU-u pri čemu će biti oslobođeni potrebe da za život zarađuju na neki drugi način.

Zašto će svi korisnici računala imati koristi?

Kada GNU bude napisan, svakome će biti dostupan dobar sistemski softver slobodno, baš kao što je svima dostupan zrak. [\[2\]](#)

Ova koncepcija donosi mnogo više blagodati od puke uštede novčanog iznosa potrebnog za plaćanje licenci za Unix. Ona također donosi uštedu u vremenu potrebnom za programiranje sistemskog softvera koji već postoji. To se vrijeme može umjesto toga iskoristiti za unaprijeđivanje ove tehnologije.

Potpuni izvorni kod sistemskog softvera bit će dostupan svakome. Na taj način će korisnik kojemu su potrebne neke promjene u sustavu uvijek moći slobodno sam napraviti te promjene ili za taj posao platiti nekog programera, odnosno kompaniju. Korisnici više neće biti prepušteni na milost i nemilost određenom programeru ili kompaniji koja stoji u posjedu izvornog koda i jedina ima mogućnost napraviti izmjene.

U školama i sveučilištima će biti moguće stvoriti puno prirodnije i poticajnije okruženje za učenje u kojemu će učenici i studenti s entuzijazmom proučavati i poboljšavati sistemski kod. Računalni laboratorij na Harvardu nekoć je imao odredbu po kojoj se niti jedan program nije smio instalirati na sustav ako njegov izvorni kod nije bio javno objavljen. Toga su se pravila svi pridržavali, tako da su zaista odbijali instalirati programe za koje to ne vrijedi. Ovo me pravilo snažno inspiriralo u mom radu.

Konačno, više neće biti potrebno gubiti vrijeme na razmišljanje tko je vlasnik sistemskog softvera i što se smije ili ne smije s tim softverom činiti.

Ugovori prema kojima ljudi moraju plaćati određeni iznos za korištenje programa, uključujući licenciranje kopija, uvijek predstavljaju znatan trošak za cijelo društvo zbog neprirodnih mehanizama koji su potrebni da bi se odredilo koliko, odnosno za koje programe, netko mora platiti (neprirodnih zbog toga što je sama ideja vlasništva nad softverom neprirodna). I samo totalitarna država može natjerati svakoga da se pokori tim mehanizmima. Zamislite svemirsku postaju gdje se zrak proizvodi vrlo skupim tehnološkim postupkom. Naplaćivati svakome tko diše neki novčani iznos po litri zraka možda bi bilo pošteno, no nošenje maske za disanje s mjeračem cijeli dan i noć, ne bi bilo podnošljivo, čak i ako si svatko može priuštiti plaćanje računa za zrak. A TV kamere postavljene posvuda da bi se vidjelo da li možda skidate masku s lica, bile bi nešto strašno. Bolje je podržavati tvornicu zraka porezom po glavi stanovnika, pa da nošenje takvih maski nema smisla (kao što ga uistinu i nema).

Kopiranje cijelih programa ili njihovih dijelova nešto je prirodno poput disanja, jednako je produktivno, pa mora biti slobodno.

Neki prigovori ciljevima GNU projekta koje je lako otkloniti

"Nitko neće koristiti GNU ako je besplatan, jer to znači da nema podršku u koju se korisnik može pouzdati."

"Morate naplaćivati korištenje programa kako biste mogli osigurati pružanje podrške."

Ako bi ljudi zaista radije plaćali za GNU i njegovu podršku, nego uzeli GNU besplatno i bez podrške, tada bi kompanija što pruža podršku za GNU, koji su korisnici slobodno nabavili, morala biti profitabilna. Ako bi ljudi zaista radije plaćali za GNU i njegovu podršku, nego uzeli GNU besplatno i bez podrške, tada bi kompanija što pruža podršku za GNU, koji su korisnici slobodno nabavili, morala biti profitabilna. [\[3\]](#)

Treba razlikovati podršku u obliku stvarnog programiranja i informatičke podrške (kada netko stoji "na usluzi"). Ono prvo je stvar na koju se korisnik ne može osloniti kod prodavača softvera. Ako vaš problem ne dijeli dovoljno ljudi, prodavač će vam reći da ga ne može riješiti.

Ako vaša kompanija ovisi o informatičkoj podršci koja uključuje potrebu za programiranjem, onda bi bilo dobro da posjedujete izvorni kod programa koji koristite i razvojne alate. Ako to zaista imate, tada možete zaposliti nekog programera da rješava probleme vezane uz održavanje softvera i više niste prepušteni na milost i nemilost prodavača softvera. bilo kojeg pojedinca. U slučaju Unixa, cijena izvornog koda je takva da je tako što nemoguće za većinu kompanija. Međutim, u slučaju GNU-a stvar će biti jednostavna. Istina, može se desiti situacija da korisnik ne može pronaći kompetentnu osobu za održavanje softvera, no to je problem koji se ne odnosi na način distribucije toga softvera. GNU ne rješava sve svjetske probleme, nego samo neke.

Istovremeno, korisnici koji ne znaju ništa o računalima trebaju informatičku podršku, tj. nekoga tko će im biti "na usluzi" i za njih raditi ono što bi oni i sami mogli, ali ne znaju kako.

Usluge informatičke podrške mogu nuditi odgovarajuće tvrtke, zajedno s uslugom servisiranja. Ako je istina da se ljudi pri kupnji softvera najčešće odlučuju za proizvod uz koji je zagantirana usluga kompletnog održavanja, tada će zasigurno rado "kupiti" i ovu uslugu samu, kad već proizvod dobijaju besplatno. Uslužne tvrtke ove vrste natjecat će se u kvaliteti i cijeni - korisnici neće biti vezani uz točno određenog dobavljača. U međuvremenu, oni

koji ne trebaju uslugu održavanja, moći koristiti program bez ikakvog plaćanja.

"Bez oglašavanja, nitko neće znati za vaš projekt, a da biste mogli platiti reklamu, morate naplaćivati programe."

"Beskorisno je oglašavati program do kojeg ljudi mogu doći besplatno."

Postoje razni načini besplatnog ili vrlo jeftinog oglašavanja koji se mogu koristiti da bi se računalne korisnike obavijestilo o nečemu poput GNU-a. Istina je da posredstvom oglašavanja možemo doći do većeg broja korisnika. No, onda bi kompanija koja se bavi kopiranjem i dostavljanjem GNU-a sustava za novac, morala biti dovoljno uspješna da može platiti za svoje oglašavanje. Na ovaj način, samo korisnici koji imaju neku korist od oglašavanja plaćaju programe.

S druge strane, ako većina ljudi bude dobila GNU od svojih prijatelja i ako se takve kompanije ne pokažu uspješnim, to će značiti da oglašavanje nije u stvari bilo ni potrebno da se GNU proširi. Zašto zagovornici slobodnog tržišta ne dopuštaju da slobodno tržište samo odluči o ovom pitanju? [\[4\]](#)

"Moja kompanija treba vlasnički operativni sustav da bi dobila na konkurentnosti."

Zahvaljujući GNU projektu, konkurencije na području operativnih sustava više neće biti. Niti ćete vi na tom području biti u prednosti prema svojim konkurentima, niti će vaši konkurenti biti u prednosti prema vama. Vi i oni ćete se natjecati u drugim područjima, dok ćete na ovome surađivati. Ako Vaša kompanija prodaje operativne sustave, GNU vam se neće svidjeti, no to je vaš problem. Ako je vaš posao nešto drugo, GNU će vas osloboditi mogućnosti da budete gurnuti u skupi posao prodaje operativnih sustava.

Volio bih vidjeti kako razvoj GNU-a podržavaju mnogih proizvođači i korisnici svojim donacijama, smanjujući tako troškove koje imaju i jedni i drugi. [\[5\]](#)

"Ne zaslužuju li programeri nagradu za svoju kreativnost?"

Ako išta zaslužuje nagradu, to je pomaganje društvu. Ljudska kreativnost može pomoći društvu, no samo ako je društvo slobodno da koristi njezine rezultate. Ako programeri zaslužuju nagradu za stvaranje inovativnih programa, na isti način trebaju biti kažnjeni ako ograničavaju uporabu ovih programa.

"Ne bi li programer trebao biti u mogućnosti da tražiti nagradu za svoju kreativnost?"

Ne postoji ništa loše u želji pojedinca da za svoj rad bude plaćen i da se njegovo bogatstvo odnosno blagostanje na taj način povećava, dok god se on ne koristi destruktivnim sredstvima. Ali funkcioniranje softverskog biznisa kakvo je danas uobičajeno, temelji se na destruktivnosti.

Izvlačenje novca od korisnika programa ograničavanjem načina njegove uporabe može se smatrati destruktivnim, jer takva ograničenja smanjuju mogućnosti korištenja programa, kao i njegovu efikasnost u praksi. Ovako se smanjuje dobrobit koju društvo kao cjelina ostvaruje na osnovi korištenja takvog programa. Ako ograničavanje (korištenje programa) predstavlja promišljen odabir, onda se štetne posljedice mogu smatrati namjerno izazvanima.

Razlog zašto se savjestan građanin ne služi takvim destruktivnim metodama da bi postao bogatiji, leži u činjenici da bismo u slučaju da svatko njima služi, svi zajedno postali siromašniji. Ovo je primjer Kantovske etike ili Zlatnog Pravila. Budući da mi se ne sviđaju posljedice skrivanja informacija, nužno smatram da je zlo činiti nešto takvo. Točnije, želja da se bude nagrađen za kreativan rad, ne opravdava sprječavanje ostalih da koriste tu kreativnost, u cjelini ili djelomično.

"Neće li programeri umrijeti od gladi?"

Mogao bih odgovoriti da nitko nije prisiljen biti programer. Većina nas ne može zaraditi novac od stajanja na ulici i pravljenja grimasa. No mi nismo ni prisiljeni provoditi život na takav način i pritom gladovati. Činimo nešto drugo.

No ovo je krivi odgovor jer se tako implicitno prihvaća pretpostavka onoga tko je pitanje postavio - da bez vlasništva nad softverom, programeri ne mogu zaraditi ni centa. Prema toj pretpostavki, zarađuje se po principu sve ili ništa.

Međutim programeri neće umrijeti od gladi zato što će uvijek postojeti neko način da budu plaćeni za svoje programiranje, samo što neće biti plaćeni toliko koliko su plaćeni sada.

Ograničavanje kopiranja programa nije jedina osnova profitabilnosti softverskim kompanijama. No to je najznačajnija osnova [\[6\]](#) koja donosi najviše novca. Kad bi ovakvo ograničavanje bilo zabranjeno ili kad ga kupci ne bi prihvaćali, softverske kompanije bi pronašle druge osnove na kojima bi zasnivale svoju profitabilnost, koje se danas zanemaruju. Uvijek su postojali razni načini da se efikasno organizira bilo koja vrsta posla.

Vjerojatno programiranje u novim uvjetima neće biti toliko isplativo kao danas. No to nije argument protiv

promjene. Ne smatra se nepravdom što trgovci u prodavaonicama zarađuju toliko koliko zarađuju. Kada bi programeri zarađivali isto toliko, ni to ne bi bila nepravda. (U praksi bi i dalje zarađivali mnogo više nego prodavači.)

"Nemaju li ljudi pravo da kontroliraju kako se njihova kreativnost koristi?"

"Kontrola nad uporabom ideja pojedinca" ustvari je kontrola nad tuđim životima i obično se koristi da bi učinila njihove živote težima.

Ljudi koji su pažljivo proučavali problem intelektualnog vlasništva [7] (recimo pravni stručnjaci), kažu da pravo intelektualnog vlasništva nije prirodno pravo. Razne vrste prava vezanih uz intelektualno vlasništvo koja država jamči, uvode su posebnim zakonima za određene svrhe.

Na primjer, patentni sustav uspostavljen je kako bi potaknuo izumitelje da objavljuju detalje svojih izuma. Njegova svrha bila je da pomogne društvu više nego izumiteljima. Svojevremeno je životni vijek patenta u trajanju od 17 godina bio je kratak s obzirom na brzinu tehnološkog napretka. Budući da su patenti stvar koja se tiče samo proizvođača, kojima su cijena i drugi troškovi vezani uz licencni ugovor relativno niski u odnosu na troškove organiziranja proizvodnje, patenti obično ne čine mnogo štete - ne stvaraju probleme ljudima koji koriste patentirane proizvode.

Ideja autorskih prava (copyrighta) nije postojala u ranijim vremenima, kada su jedni autori često kopirali djela drugih u cijelosti. To je bilo korisno, s obzirom da je predstavljalo način na koji su se djela mnogih autora sačuvala do naših dana, barem u dijelovima. Sustav autorskih prava izmišljen je isključivo kako bi poticao autorstvo. U području u kojemu se primjenjivao - a to su knjige, koje su mogle biti ekonomično kopirane jedino na tiskarskom stroju - učinio je malo štete, a nije smetao većini pojedinaca koji čitaju knjige.

Sva prava intelektualnog vlasništva svode se na licence tj. dozvole za korištenje određene intelektualne tvorevine, koje se izdaju zato jer se smatra, (pravo ili krivo), da će društvo kao cjelina će od toga imati koristi. No u svakoj konkretnoj situaciji trebamo se zapitati - Kakva je stvarna korist od izdavanja licenci? Što se korisniku koji posjeduje licencu zapravo dozvoljava da čini?

Slučaj s programima danas vrlo različit od slučaja s knjigama prije više stotina godina. Činjenica da je najjednostavniji način za širenje programa onaj kada ih poznanici kopiraju i prosljeđuju jedan drugome, činjenica da program ima svoj izvorni i objektni kod koji se razlikuju, te činjenica da se program koristi za posao, a ne za zabavu, kombiniraju se na taj način da inzistiranje na autorskim pravima (copyright) šteti društvu kao cjelini i u materijalnom i u duhovnom smislu. Zato to nitko ne bi na tome trebao na tome inzistirati, bez obzira na zakonske odredbe.

"Konkurencija čini da se stvari rade bolje."

Paradigma konkurencije je utrka - nagrađivanjem pobjednika, potičemo svakoga da trči brže. Ako kapitalizam stvarno funkcionira na ovaj način, onda je to u redu. No njegovi branitelji su u krivu kada pretpostavljaju da on uvijek funkcionira na ovaj način. Ako trkači zaborave zašto je nagrada ponuđena i postanu usmjereni samo na pobjedu pod svaku cijenu, onda se mogu pronaći i druge strategije - poput recimo napada na druge trkače. Ako se trkači počnu tući, svi će biti sporiji.

Vlasnički i tajni softver predstavljaju moralni ekvivalent trkača koji se tuku. Tužno je za reći, no čini se da jedini sudac koji postoji nema ništa protiv tuče - on samo propisuje njezina pravila ("Za svakih deset metara koje prijedete, smijete zadati jedan udarac.") A zapravo bi trebao razdvojiti one koji su se sukobili i kazniti trkače što se uopće pokušavaju tući.

"Neće li svi prestati programirati ako za to ne dobivaju novčanu naknadu?"

U stvari, mnogi ljudi će programirati i bez ikakve novčane naknade. Neki su ljudi neodoljivo fascinirani programiranjem i to su obično oni u koji su u njemu najbolji. Mnogi profesionalni glazbenici nastavljaju svirati, makar su izgubili nadu da na taj način mogu zarađivati za život.

No ovo pitanje, premda ga ljudi često postavljaju, u stvari nije primjereno za našu situaciju. Programeri će i dalje moći zarađivati, samo možda manje nego prije. Zbog toga pravo pitanje glasi - da li će itko htjeti programirati za manju novčanu naknadu? Moje iskustvo pokazuje da hoće.

Tokom više od deset godina, mnogi od najboljih svjetskih programera radili su u Laboratoriju za Umjetnu Inteligenciju za mnogo manju plaću od one koju bi mogli dobiti bilo gdje drugdje. No, dobivali su mnogo različitih ne-novčanih nagrada, kao što su slava i poštovanje. A kreativnost je i zabavna, te predstavlja nagradu samu po sebi.

Većina njih otišla kada su dobili šansu da rade jednako zanimljiv posao za mnogo novca.

Činjenice pokazuju da ljudi ne programiraju isključivo zbog zarade, ali ako se nađu u prilici da za svoj posao

dobiju mnogo novca, onda će to očekivati i zahtijevati. Organizacije koje slabo plaćaju ljude stoje lošije u odnosu na one koje plaćaju dobro, ali ne moraju loše stajati ako bude ukinute pretjerano visoke plaće.

"Očajnički trebamo programere. Ako oni zahtijevaju da prestanemo pomagati bližnjima, onda na to moramo pristati."

Nikada niste toliko očajni da se morate pristati na ovakav zahtjev. Zapamtite - Milijuni za obranu, no niti jedan cent za slavu!

"Programeri nekako moraju preživjeti."

Na kratke staze, ovo je istina. No postoje mnogi načini na koje programeri mogu zaraditi za život bez prodaje prava na korištenje programa. Ovaj način je danas uobičajen jer programerima i poslovnim ljudima donosi najviše novca, a ne zato što je jedini. Onaj koji to želi, lako će pronaći i druge načine. Evo nekoliko primjera.

Proizvođač koji promovira novo računalo platit će za prijenos operativnih sustava na novi hardver.

Prodaja usluga učenja, usluge podrške i održavanja također može zapošljavati programere.

Ljudi s novim idejama mogu distribuirati programe kao "freeware" [\[8\]](#) i tražiti donacije od zadovoljnih korisnika ili naplaćivati uslugu podrške. Upoznao sam ljude koji već uspješno rade na ovaj način.

Korisnici sa sličnim potrebama mogu osnovati udruge korisnika i plaćati članarinu. Takve bi udruge sa programerskim kompanijama mogle ugovoriti izradu programa koje njihovi članovi žele koristiti.

Mnoge vrste razvoja (softvera) mogu se financirati softverskim porezom:

Pretpostavimo da svatko tko kupi računalo mora platiti određeni postotak njegove cijene kao softverski porez.

Vlada taj novac daje agenciji poput NSF-a koja ga troši na razvoj softvera.

No ako kupac računala odluči sam uplatiti donaciju za razvoj softvera, taj bi mu se iznos mogao odbiti od poreza. Pritom bi trebala postojati mogućnost da kupac sam bira projekt koji će financijski podržati - obično će to biti onaj čije rezultate kani koristiti kada projekt bude gotov.

Ukupan postotak poreza mogao bi se odrediti glasanjem osoba koje porez plaćaju, pri čemu bi težinski faktori ovisili o ukupnom iznosu poreza koji pojedinac plaća. Posljedice toga bi bile slijedeće:

- Zajednica korisnika računala podržava razvoj softvera.

- Ova zajednica odlučuje o potrebnoj razini podrške.

- Korisnici sami mogu odabrati projekte koji će biti podržani njihovim novcem (ako im je to važno).

Gledano na dulji rok, uvođenje slobodnog softvera predstavlja važan korak prema svijetu bez siromaštva, u kojemu nitko neće morati raditi po cijeli dan samo zato da bi preživio. Ljudi će biti slobodni da se posvete aktivnostima koje su zabavne, poput programiranja, nakon što su proveli potrebnih deset sati na tjedan radeći na zahtjevnim poslovima kao što su zakonodavstvo, savjetovanje obitelji, popravljavanje robota ili pregledavanje asteroida. Neće biti potrebe da se za život zarađuje programiranjem.

Danas se već u velikoj mjeri smanjila potreba za ljudskim radom nužnim za održavanje realne produktivnosti našeg društva. No ljudi (radnici) od toga imaju vrlo malo koristi jer je mnogo neproduktivne aktivnosti koja se "šlepa" uz onu produktivnu. Glavni razlozi su birokracija i besmislene borbe konkurentskih kompanija. Slobodni softver će uvelike smanjiti ove probleme u području proizvodnje softvera. A rješavanje ovih problema je nužno kako bismo iz povećanja produktivnosti u tehnološkom smislu izvukli i korist u socijalnom smislu, u obliku stvarnog smanjenja obima rada koji su pojedinci svakodnevno prisiljeni obavljati.

Bilješke

1. Ova formulacija nije dovoljno precizna (u engleskom originalu, "free" znači i slobodno i besplatno). Htjelo se zapravo reći da nitko ne treba platiti za **dozvolu** da koristi GNU sustav. No riječi u engleskom originalu nisu ovo izravno razjasnile, te ih ljudi često shvaćaju u smislu da kopije GNU-a trebaju biti uvijek distribuirane jeftino ili besplatno. Ovo nikada nije bila namjera; manifest nešto niže spominje mogućnost da kompanije ponude uslugu distribucije na kojoj ostvaruju profit. Kasnije sam shvatio da treba precizno razlikovati "free" u značenju slobode i "free" u smislu cijene. Slobodni, tj. free softver je softver kojega korisnici mogu slobodno distribuirati i mijenjati. Neki korisnici mogu nabaviti kopije besplatno, dok drugi plaćaju za nabavku kopija - ako ta novčana sredstva pomognu u poboljšavanju softvera, time bolje. Ovdje je bitno to da svatko tko ima kopiju programa, ima i slobodu da surađuje s

drugima u njegovom korištenju.

2. Ovo je još jedno mjesto na kojem nisam razlikovao dva značenja riječi "free". Rečenica, takva kakva je, nije neistinita - kopije GNU softvera možete nabaviti besplatno, od svojih prijatelja ili putem interneta. No ipak sugerira krivo shvaćanje ovih značenja.
3. Danas postoji više takvih kompanija.
4. Free Software Foundation (Fundacija za Slobodni Softver) je tijekom 10 godina većinu novca dobivala na osnovi usluge distribucije, premda je više dobrotvorna ustanova nego kompanija. Možete [naručiti stvari od FSF-a](#).
5. Grupa računalnih kompanija je 1991. godine sakupila novac da bi podržala razvoj GNU C Compiler-a.
6. Mislim da sam se prevario kad sam rekao da je vlasništvo nad softverom osnova na kojoj se ostvaruju najveći prihodi u softverskom biznisu. Izgleda da je to zapravo razvoj softvera za specifične potrebe korisnika. Ovdje ne postoji mogućnost da se ubiru rente, već se obavlja realni posao za određeni novčani iznos. Ovaj biznis će nastaviti postojati, više ili manje nepromjenjeno i u svijetu slobodnog softvera (odnosno kad svijetom zavlada slobodni softver). S obzirom na to, ne očekujem da će najbolje plaćeni programeri zarađivati manje u svijetu slobodnog softvera.
7. Tokom 80-tih još nisam shvaćao koliko je zbunjujući govor o "problemima" tzv. "intelektualnog vlasništva". Taj termin je stvoren zato da bi izazvao konfuziju koja nekima koristi - teško se naime zamjećuje činjenica da ovaj termin povezuje zajedno različite zakone koji se tiču vrlo različitih problema. Danas pozivam ljude da potpuno odbace termin "intelektualno vlasništvo", kako ne bi druge naveli na pomisao da ti zakoni čine jednu koherentnu cjelinu. Jedini način da se stvari razjasne je rasprava u kojoj se patenti, autorska prava i robne marke (trademarks) tretiraju odvojeno. Pogledajte [daljnje objašnjenje](#) o tome kako ovaj termin kod ljudi izaziva zbunjenost i stvaranje predrasuda.
8. Kasnije smo počeli razlikovati "free software" (slobodan softver) i "freeware" (besplatni softver). Termin "freeware" znači softver koji možete slobodno distribuirati, no obično ne možete slobodno proučavati i mijenjati njegov izvorni kod, tako da to uglavnom nije slobodan softver. Pogledajte stranicu sa [zbunjujućim riječima i frazama](#) za dodatno objašnjenje.